

Юліян Бачинський

Большевицька революція і Українці

Критичні замітки

БЕРЛІН 1925

Видавництво „Українського Прапора“.

Юліян Бачинський

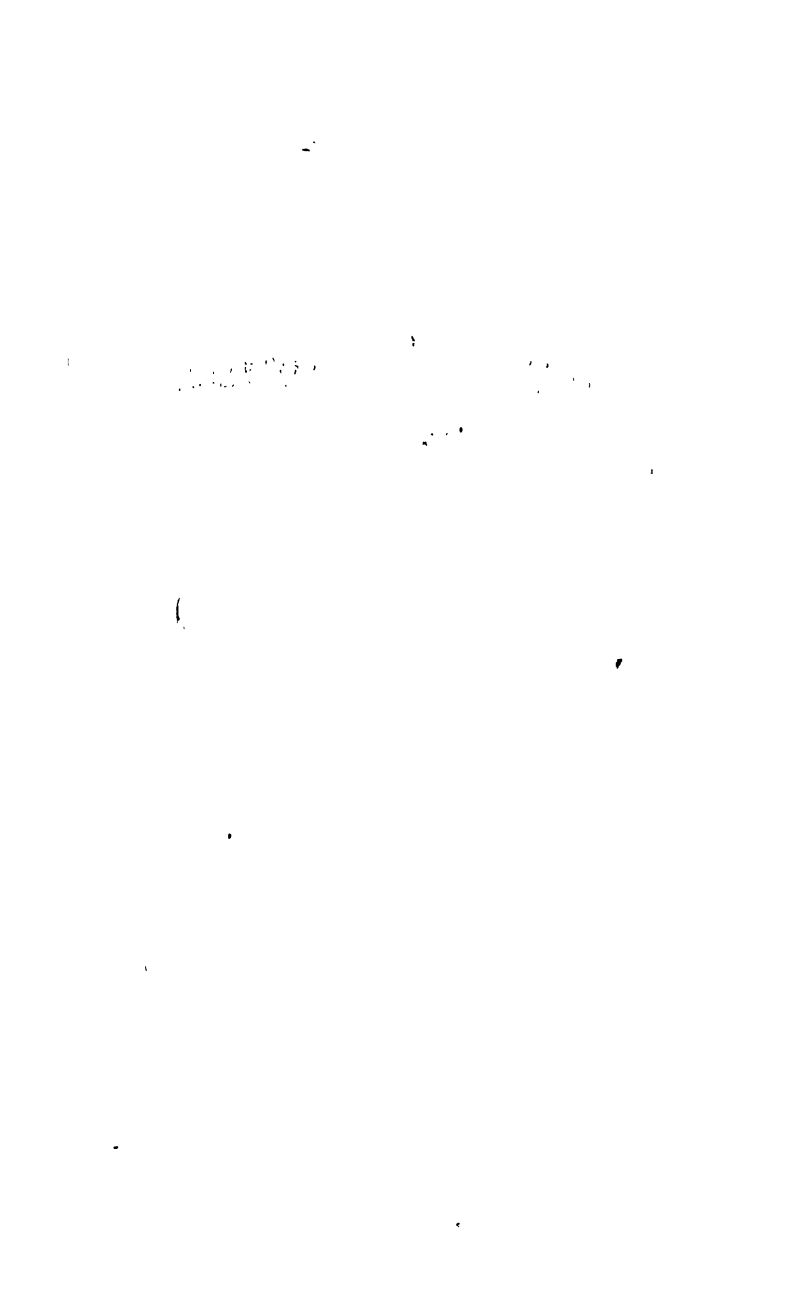
Большевицька революція і Українці

Критичні замітки

БЕРЛІН 1925

Видавництво „Українського Пропора“.

ПЕРЕДМОВА.

Отея брошура являється передруком статей О. Бачинського, поміщених в „Українськiм Прапорi“ в чч.: 14 з 15. липня i 22/23 з 1. грудня с. р.

Метою її є подати критичний розгляд того деологічного напрямку українського націоналізму на захiдно-українських землях, який, проповідуючи боротьбу проти Української Радянської Соціалістичної Республіки i шукаючи для її ведення опори в орієнтації на Польщу, проявив себе прилюдно в т. зв. „Гезах української національної політики“ i в брошурі В. Кучабського: „Большевізм i сучасне завдання українського Заходу“.

Вартість i стійність того типу ідеології українського націоналізму виказує в отсій брошурі в світлі фактів, історії й політичної теорії взагалі, та української національної дійсности з окрема, наглядно річева й основна критика Ю. Бачинського, яка, сподіємося, причиниться до прояснення української політичної думки в сучасну хвилю.

Ред. „Українського Прапора“.

I.

Лист до През. др-а Е. Петрушевича в справі
„Тез української національної політики“.

До

Пана Президента
Української Національної Ради ЗУНР.
Д-ра Е в г е н а П е т р у ш е в и ч а
в Берліні.

Б е р л і н, 28. червня 1925.

Високоповажаний Пане Президенте!

Понав мені до рук проєкт програми нової „Української Національної Партії“, що має ґрунтуватися на місці українських партій галицьких: Трудової (обох ґруп) і партії Народньої Роботи. Хоч акція за злукою обох сих партій і створення з них нової партії, на основі нової програми, мене як нечлена котроїсь з тих партій безпосередньо не дотикає, то по мимо того, по прочитанню сього проєкту, вважаю, що не буде зайвим передати Вам, як пайвизначнішому представникови за границею одної з об'єднуючихся ґруп, деякі мої думки й уваги до сього проєкту. Ті уваги відносяться, розуміється, лише до теоретичної частини проєкту програми, до загальних тез, що покладені в основу нової програми, в яких автори проєкту викладають ідеологію нової партії. Постанови, що мають нормувати практичне переведення у життя сеї ідеології, вважаю за чисто внутрішню справу об'єднуючихся партій, і я, як нечлен тих партій — перед офіційним оголошенням тих постанов — до тої частини проєкту програми, вважаю за відповідне здержатися з висловлюванням Вам тут моїх думок.

Коли Ви, Пане Президенте, будете уважати за корисне передати ті уваги Управі Вашої партії, то я не маю нічого проти цього, а навіть буду радий з цього.

У в а г и.

До § 2.

В § 2. проєкту сказано:

„Правильно поставлена й поширена ідеологія („українського націоналізму“, якого пронагатором має бути пова „Українська Національна Партія“) поглибить свідомість відрубности української нації, затіснить політичну і духову єдність поміж поодинокими її частинами та вкаже найбільш доцільні шляхи для досягнення повноти її всебічного національного розвитку.“

Так придивімся о скільки „правильно“ поставлена ідеологія отсього українського націоналізму, виложеного в проєкті програми сеї партії.

Найбільше доцільним шляхом для досягнення повноти всебічного національного розвитку української нації уважають автори проєкту — створення української держави. „Через державу, нація, свідомо своєї індивідуальности, здійснює своє історичне призначення.“

Так от зараз і насувається питання: якеж є „історичне призначення“ української нації? На жаль, автори проєкту про се „історичне призначення“ нічого докладнійше не кажуть. І от се те й перше, чим характеризується цілий проєкт програми — пуста фразеологія. Бо се „історичне призначення“ нічим иншим і не є, як пустою фразою.

Ніяка нація не має якогось свого „історичного призначення“. Нація може чогось бажати, до чогось змагати, передовсім, як основне, чисто біологічне — бажати жити і розвиватися. Розвиватися, значить — краще жити фізично й духово. Се однак

цілком не означає „історичне призначення“ нації. Колиб виводити з і с т о р і ї призначення українського народу, то його історичне призначення булоби хіба — упадок, вічна неволя. А прецінь, в супереч його історичному упадкови й поневоленню — того його „історичного призначення“, він зривається тепер до нового — вільного життя, цілком відмінного від його історичного минулого, в яким виявлялося його „історичне призначення“.

Дальше:

Автори проєкту твердять: Завданням українського націоналізму і його ідеології є:

„На основі національної і культурної окремішності української нації відтворювати її національно-культурний тип.“

Чи се знова не є вже пуста тавтологія? Чи не ліпше, вірнійше булоби сказати: „на основі етнічної окремішності українського народу вироблювати своєрідний (питомий йому, характеризуючий його) національно-культурний тип?“

Дальше:

Завданням українського націоналізму і його ідеології є також:

„означити роль, яку українська нація має сповнити на межі двох культур (східної і західної) і двох відмінних світоглядів (большевизм і націоналізм).“

Отсі оба твердження чи тези є знова просто понсенсами. Перша з них: „означити роль української нації на межі двох культур — східної і західної“, се бездумне запозичення зі скарбниці польської фразеології фрази: „польське посередництво між сходом і заходом“ — чванливе пустомельство, яке не має ніякого змісту. Бо якаж роль, яке посередництво Польщі чи України можливе між Заходом і Сходом і хто на Заході чи Сході такого по-

середництва потребує? Всю повочасну техніку, цивілізацію і культуру Заходу — Захід передає прямиць безпосередньо і при допомозі кращих засобів Сходу, згідно — Схід безпосередньо й догіднійше, без посередництва Польщі чи України, переймає їх від Заходу, з першого, незакаламученого жерела, — при посередництві представників фірм промислових і торговельних Заходу, і шкіл вищого типу на Заході й таких-же шкіл, з такими-же методами навчання, заснованих на Сході. Для здобуття й поширення на Заході знання відносин і потреб Сходу і для здобуття й поширення на Сході знання відносин і потреб Заходу, ніхто ні на Заході, ні на Сході не учиться і не буде учиться української чи польської мови — коли ходить про теоретичне ознайомлення в тих справах з книжок — наукових творів і оповідаючої літератури, — ані не їздить і не буде їздити до Польщі чи України, щоб там практично й наочно перестудіювати життя Заходу. Одиноке можливе посередництво Польщі чи України між Заходом і Сходом є хіба лише в комунікації — в залізницях, але до сього не потреба ані як-раз Польщі й польської держави, ані як-раз України й української держави, бо залізниці проводяться з одного кінця Заходу на сам кінець Сходу і ставляться телеграфічні й телефонічні стовпи без огляду на те, які народи живуть і які держави існують на цілім тім земельнім просторі від Заходу до Сходу. Але й під тим оглядом існування української чи польської держави цілком не влекшує догідности комунікації між Заходом і Сходом, як також і існування цілого ряду інших держав західно- і середно-європейських, — навпаки, та маса державних граничних бар'єр і різноманітність залізничних перевозових тарифів лише зменшує догідність комунікації між Заходом і

Сходом — в противенстві до території прим. З'єдинених Держав півн. Америки (території більшої за цілу Європу) — де не існують державні граничні бар'єри в розумінню європейських і де залізнична перевозна тарифа є одностайна.

Українська нація, як і польська, не може відігравати ніякої посередничої ролі між Заходом і Сходом, а лише може й повинна мати господарські і культурні взаємини зі Заходом, але лише з огляду на себе саму, а не на Схід, і так само взаємини зі Сходом — з центральною і північною Азією (Туркестаном і Сибіром) — також не з огляду на Захід, а з огляду на себе саму, для збуту свого промислового виробництва, для колонізації і для добування сирих товарів — бавовни, овочів, тканини і різних металургічних сировинців.

Дальше:

Що се значить і яку ідеологічну вартість має таке завдання українського націоналізму, як „означити ролі, яку має сповнити українська нація на межі двох світоглядів — большевизму і націоналізму?“

Що се значить?

Передівсім сформулювання отсього завдання свідчить про те, що автори проєкту не розуміють, що значить „суспільно-політичний світогляд“, коли під те поняття підтягають большевизм і націоналізм. Дальше, не розуміють, що значить „большевизм“ і „націоналізм“, коли оба поняття одно одному протиставляють.

Большевизм не є ніяким суспільно-політичним світоглядом, а лише системою тактичних засобів у змаганнях до зреалізованню спеціального суспільно-політичного світогляду — соціалізму. А націоналізм є теорією згл. тезою, яка приймає націю як основу культурного розвитку новочасної суспільности й „добро“

нації ставить як найвищу ціль змагань кожного члена нації. Але те „добро“ нації не є прив'язане до якогось спеціального суспільно-політичного світогляду й певного суспільного ладу нації. Те „добро“ нації можна різню розуміти, і різні суспільні класи те „добро“ народу різню розуміють — одні можуть змагатися за те „добро“ без ворожнечі до інших націй і в злучі з іншими націями, а другі в змаганнях за те „добро“ доходять аж до національної ексклюзивності й до поконування й поневолення других націй. Але таке чи інше відношення націоналізму до інших націй не є зв'язане з якоюсь означеною суспільною класою нації, — національною ексклюзивністю можуть визначатися так само буржуазійні як і пролетарські партії, прим. народово-демократична партія польська й польська партія соціалістична у відношенню до українського народу західно-українських земель, або російські кадети і російські більшовики до українського народу східно-українських земель. Якже-ж у виду сього можна протиставляти націоналізм більшовизмови?

Або знова таке четверте завдання українського націоналізму і його ідеології: „на основі історичних змагань української нації і географічного положення її території означити її історичну місію“. Чи не є се вже просто смішною хімерою? — „Означити історичну місію“ — що се значить? Чи український народ має сновити серед інших народів якусь спеціальну місію? — Яку? І взагалі, чи призначено якому народови — і то вже наперед — та і — ким? — сновити якусь історичну місію? — А українському народови? — Що дали йому на протязі тисячоліття його „історичні змагання“ і географічне положення його території? — Чи не повний упадок — з висоти минулої суверенності? — і цілковите поневолення і обез-

душення? — І той український нарід, окритий найбільшою ганьбою зноміж усіх народів світу — бо ні один нарід у світі, навіть найменші, одно- і двоміліонові, а не 40 міліоновий, як український, отже один з найчисленніших, не дав собі так цілковито обезобразити своє національне обличчя, — і той український нарід має сповняти між іншими народами якусь спеціальну „історичну місію“? Яку? Хіба відстрашаючи, щоби показати іншим народам, як низько може внасти нарід через свою — нікчемність...

Чи не ліпше замість тої ординарної метальоманії сказати просто, що український нарід, опираючися (між іншим) на світлі моменти своєї минушини (які все таки були) в боротьбі за своє визволення, її використовуючи свою цінну задля природного багатства територію і її корисне географічне положення, бажає і хоче видобути із себе найбільші зусилля для свого відродження, щоб як інші народи — вільно жити і розвиватися? Чи ж се не правдивіше і не зрозуміліше і чи менше ефектовне, як безглузда, крайме несмачна фраза про якусь „історичну місію“?

(Ту мала увага — мимоходом: чи не характеристичне для тої „історичної місії“ с те, що маячать про неї одиниці зноміж того 7 міліонового українського населення в Польщі, що ледви змогло здобутися на один-однісінький мізерний щоденник „Ціло“ і з нього освідомлюється про своє життя і життя інших народів світу? Се с унікат на цілий цивілізований світ — 1 мізерний дневник на 7 міліонів населення, на 7 міліонову частину 40 міліонового народу... І той нарід хоче сповняти „історичну місію“! — Се так ліпше — мимоходом.)

До § 3.

Справлення історичної невірності.

Автори проєкту програми „Української Національної Партії“ заявляють:

„Українська політична думка відкидає конценцію абсолютної монархії й диктатури одної кляси, як конценцію незгідну з історичним розвитком української нації, зі соціальними навиками української маси.“

Се є історична неправда.

Передісім треба означити кого розуміється тут, яку клясу, під „українською нацією“? Коли брати українську масу — селянство, то воно зі своїми „соціальними навиками“ цілком добре годилося з російським абсолютистичним режимом, ліпше ніж російська маса, котра має за собою Пугачівщину й цілий ряд інших бунтів. А коли брати козацтво, то після невдалої спроби під Полтавою одної його частини вибитися згід московської кормиги, в такій повноті погодилося з абсолютистичним режимом царським, що стало на Україні — аж до найновіших часів — його найбільшою підпорою і цілком годилося з політичною диктатурою своєї кляси на Україні. З другої сторони, мужицька кляса бунтувалася проти економічного визиску, зразу польської шляхти, відтак українського козацтва, і стояла в ті моменти за політичною диктатурою своєю — мужицької кляси. Отже, пощо так твердо проголошувати, що „абсолютистична монархія і диктатура одної кляси“ не годяться з історичним розвитком української нації і зі соціальними навиками українських мас? — а рівночасно в § 4, при уступі „Організація селянства“, яке „має стати свідомим двигуном української національної політики“ — видвигати клич: „Земля і влада!“, то є, проголошувати — мужицьку диктатуру!

До §§ 4 і 7:

Що се має значити і що се за умове *salto mortale* жадати в § 4:

„безупинної й безглядної боротьби на ґрунті непримиримости з чужими окупантами“ (Польщі і Росії), і в тій боротьбі „спиратися на такі внутрішні і зовнішні сили, які не понижують визвольної енергії одної з її частин“, при чім „українські маси мусять зрозуміти, що їх економічне і культурне поневолення й соціальне каліцтво є прямим наслідком їх політичного поневолення“, а в § 7 твердити, що є „можливе і вказане політичне й економічне узгодження інтересів західно-українських земель з корінними землями етнографічної Польщі“!

Що се має означати? — Припускаю, що якась мефістофелівська рука всунула потайки перед авторами сього проєкту наведену тезу, щоби за одним махом злискредитувати усю ту будову проєкту, постронну на таких пустих але високопарних фразах.

До § 8:

Чому питання: „Котра з сих земель (наддніпрянина чи наддністрянщина) стане першим завязком української державности“ є „в даний момент неактуальне“? Тому „що існує більша правдоподібність здійснення української державности після злуки західних і східних українських земель“? А що ж на те є теперішня Радянська Українська Республіка? Чи вона „в даний мент“ не є навіть „першим завязком української державности“? Що ж вона є на думку авторів проєкту під оглядом державности? — Тут нагадується мені відомий виклик одного з визначних українських політиків: „або українська держава — соціалістична, або жадна українська держава“! Тепер чуємо те саме, лиш у відворотім зіставленню: лінше ніяка українська держава, як колиби вона мала бути соціалістична!

До розділу: „Український націоналізм і більшевизм“.

На вступі до цього розділу автори проєкту дають дефініції соціалізму, комунізму й більшевизму. Сі дефініції такі:

„Соціалізм — основою своєю кладе спільність економічних інтересів інтернаціональних по суті клас і дорогою еволюції стремить до понад-національної держави.

Комунізм --- це суспільний фермент, який на сих самих ідеологічних основах, що соціалізм, революційними засобами і шляхом диктатури одної суспільної класи стремить до насильної реалізації такоїж понад-національної держави.

Більшевизм — це оригінальний світ, по суті не тотожний з комунізмом, як англо-саксонізм, чи американізм не тотожний з націоналізмом. Більшевизм се своєрідна комбінація соціал-революційної тактики, соціалістичного світогляду і московської національно-державної культури.“

Я прочитав сі дефініції й мені насувається цілий ряд питань. Та я обмежуся тут лиш до двох.

Перше питання: Чому саме престаріят „по суті“ — інтернаціональна класа? А якою є „по суті“ — буржуазія?

Друге питання: Де, в яких підручниках соціалістичних чи комуністичних нашли автори проєкту подані ними дефініції „соціалізму“ і „комунізму“? Таких дефініцій я не стрічав ніде. І де — в яких підручниках соціалістичних чи комуністичних протиставлений є соціалізм комунізмови? Я такого протиставлення чи хочби розрізнення не найшов також ніде. Щоправда були спроби — навіть по стороні буржуазійних теоретиків-економістів, не лише соціалістичних — підшукати чи є яка, а як є, то яка — різниця між поняттями соціалізму і комунізму, та тих різниць не найдено, і стверджено, що „соціалізм“ і „комунізм“ се то-

тожні поняття. Тепер бачу, що різниці є — в уяві авторів проєкту і задокументовані в їх елябораті.

А мимо того — такі є різниці, але цілком в чім иншій. А от: всі соціалістичні партії II. Інтернаціоналу опирають свою програмову боротьбу за соціалізм на тезах, виложених Марксом і Енгельсом, не в „Соціалістичнім Маніфесті“ а в „Комуністичнім Маніфесті“ — і мимо того називають себе „соціалістичними“, — а всі соціалістичні партії згуртовані в III. Інтернаціоналі, які також опирають свою програмову боротьбу за соціалізм на тезах, виложених Марксом і Енгельсом, називають себе, для відрізнєння від соціалістичних партій II. Інтернаціоналу — „комуністичними“, але рівночасно комуністична партія російська, яка має всю владу в Союзі радянських республік, назвала той Союз не Союзом комуністичних республік, а Союзом соціалістичних республік.

Отже — як? чи є різниці, чи нема різниць між соціалізмом а комунізмом? — Нема, а є лише різниці між двома групами соціалістичних партій що-до методів боротьби за соціалізм, і для відрізнєння — задля тих методів боротьби — називає себе одна група „соціалістичною“, а друга „комуністичною“. Цілком непотрібне — у виду цього — протиставлення обом тим групам ще третьої групи: „большевизм“. „Большевизм“ чи большевицька партія є така сама комуністична партія, як усі інші соціалістичні згл. комуністичні партії III. Інтернаціоналу, з тою різницею, що російська комуністична партія — перед тим большевицька, у відрізнєнні від меншевицької соціалістичної партії II. Інтернаціоналу — має уже у своїх руках владу на своїй території, в Союзі Радянських Соціалістичних республік, а комуністичні партії інших європейських держав тої

влади не мають, і щойно за ту владу змагаються — тою самою метою, якою добували владу в Росії російські комуністи.

Дальше:

Невірно сказано в проєкті програми, що „одною з розгонових сил“ російського більшовизму згл. російської комуністичної партії „на шляху до заведення комуністичного все-світнього ладу“, „мас бути московський національний імперіялізм“.

Передівсім іще раз мала увага: російські комуністи називають той майбутній всесвітній лад, який мають завести, не „комуністичним“ а „соціалістичним“, і свій радянський Союз назвали, як се я вже вище зазначив, не Союзом комуністичних республік а соціалістичних. А що-до більшовицького „московського національного імперіялізму“ то, полишивши те, що при союзній верховній владі, як і при самій більшовицькій революції, почавши від 1917 р. були і є не лише самі Росіяни „Москалі“, але і Жиди, Поляки, Українці, Лотви, Грузини й інші, то цілком фалшивою є думка авторів проєкту програми „Української Національної Партії“, що „московський національний імперіялізм мас бути“, то зн. є узнаний як засіб до майбутнього всесвітнього соціалістичного ладу. Се є цілком невірне. Російський більшовизм ніколи не признавав „московського національного імперіялізму“ як оден зі своїх тактичних засобів. Але — се також правда, значна частина російських більшовиків, але ще в більшій мірі зросійщені українські більшовики, зросійщені українські Жиди-більшовики, зросійщені білоруські більшовики, зросійщені білоруські жиди-більшовики і т. д. в реалізованню більшовицької програми руководилися більш або менше свідомо, хоч не „Москвою“ їм накиненим, і не

за д л я б о л ь ш е в и з м у а м и м о б о л ь ш е в и з м у, своїм таки, „з душі“, власним „московським національним імперіялізмом“. Се їм тим легше було можливе, що саме національні буржуазійні круги українські, білоруські й інші і пролетарські соціалістичні, виступаючи проти большевиків і псуючи їм їх соціалістичні експерименти, голосили, що роблять се в ім'я українських, білоруських і т. д. національних інтересів. Тут нема чого скидати вини за невдачі визвольних змагань української інтелігенції — соціалістичної й буржуазійної, на „московський національний імперіялізм“ большевиків. Виною усіх тих невдач є в першій мірі якраз — сам український нарід, його — нікчемність, яка була виною невдач визвольних змагань української інтелігенції і в часах перед революцією, в часах російського царського режиму. Безперечно, натиск московського національного імперіялізму на Україну був дуже важкий, та все таки не московський національний імперіялізм сам про себе, чи то через російську буржуазію чи російське дворянство і російський царський режим, розпалахтали національне обличчя українського народу, а московський національний імперіялізм самих-же Українців. В чиїх-же руках була вся політична адміністрація на Україні, уся жандармерія, армія, шкільництво — державні інституції, що так безпощадно доптали українство на Україні? А в центрі російської царської влади, в петербурських міністерствах — внутрішніх справ, війни і инш., чи не займали там найвпливовіші місця — процентово найбільше поруч з прибалтійськими Німцями — Українці? — більше чим родовиті Росіяни (Москалі)! Саме наддніпрянські Зиблікевичі, Яворські, Черкавські, Білинські, Дідушицькі й інші, дусили в „ім'я московського національного імперіялізму“ українське життя

на Україні — так само, як такіж галицькі Зиблікевичі, Яворські, Черкавські, Білінські, Дідушицькі дусили в Галичині українське життя в ім'я польського національного імперіялізму „od morza do morza“. Так пощо-ж заслонювати свою нікчемність московським національним імперіялізмом, коли якраз ся нікчемність була причиною запановання на Україні московського національного імперіялізму!

До уступу: „Принцип боротьби з більшевизмом“.

Як слушним є принцип боротьби проти кожного чужинецького окупанта якоїнебудь частини української території, так неслухно є бачити в російським окупанті лише одних російських большевиків. Гін окупаційний російської нації не виявився щойно тепер, в російським большевизмі, а проявлявся уже від 3 століть, коли Україна... добровільно злучилася з Москвою. І тому боротьбу проти російської окупації повинно вестися проти російської окупації — самої по собі, отже проти окупаційного гону „московської“ нації взагалі, без огляду на те, чи ту націю під політично-державним оглядом репрезентує російське дворянство чи російська буржуазія чи російський пролетаріят — фєвдальна Росія, буржуазійна Росія чи соціялістична Росія. Се треба ясно зазначувати, так як то роблять автори проєкту супроти польського окупанта — Польщі. Бачити російського окупанта лише в російським большевизмі і зводити боротьбу з російським окупантом до боротьби саме з російським большевизмом, значить, посередно завзивати до боротьби не проти російського окупанта взагалі, а лише проти большевиків, боротися з російською окупацією лише тому, що вона є больше-

вицька, а не прим. буржуазійна — кадетсько-російська.

Ся вузка і сліпа завзятість авторів проєкту до большевиків іде так далеко, що навіть українізацію усього публичного державного життя України, переводжену українськими большевиками — українською большевицькою республіканською владою, уважають за нічо инше, як лише за „засіб до притягнення українських мас, перш усього українського селянства, до державного будівництва С. С. С. Р.“. Та коли воно так є, то, чи можна спитати? — пощо українська большевицька влада переводить українізацію усіх вищих державно-адміністративних установ, а не ограничує її лише до найнищих установ, з якими одними лише мають до діла українські селянські маси? Чому українізація не ограничається до початкових і низших шкіл по селах, але обіймає і середнє шкільництво й вище й Академію Наук і мистецтво? Автори проєкту твердять, що українізація усіх державних установ на радянській Україні „не має метою політичне скріплення української нації“. А щож се значить, що всі закони на Україні ухвалюються й оголошуються Всеукраїнським Зїздом радянських депутатів в імені Української Радянської Республіки, а у всіх школах, почавши від найнищих, учать молодь про те, що вона вчиться у школах української республіки і живе в українській республіці? Чи таке виховування молодого наростаючого українського покоління в атмосфері української державности і проведення українізації в усіх адміністративно-державних інституціях не скріплює політично української нації? Автори проєкту не кажуть просто „ні“, — вони кажуть лише, що „українізація не має метою політичне скріплення української нації“, а лише є „засобом до притягнення

українських мас, перш усього українського селянства, до державного будівництва С.С.С.Р.“ То автори проєкту думають, що большевики є так наївні, що припускають, що коли відберуть від куркуля землю і дадуть йому за се український університет, то вже притягнуть його тим до державного будівництва С.С.С.Р.?

Не розумію тої сліпої завзятости авторів проєкту проти всего, що носить на собі знамя большевизму, й то навіть большевизму в його теперішній розвоєвій фазі. Бо коли соціалістичні партії ведуть боротьбу проти большевизму, то се є природне, бо большевизм в їх розумінню — на мою думку цілком слушним — лише дискредитує соціалізм і підриває, ослаблює серед пролетаріату світу його цілу дотеперішню мозольну будову організаційну й підготовну роботу (матеріальну й духову) до удару — в слушний, зрілий час, в капіталізм. Але чому саме українські націоналісти так ненавидять той большевизм? — Сього, коли стараюся увійти в їх психіку — ніяк не можу розуміти.

Бо хто є ті українські націоналісти? Се — з малим виїмком — уся українська інтелігенція, яка, хоч що - до своїх матеріальних відносин підходить до пролетарської класи, мимо того психічно овіяна буржуазійною ідеологією, і те, що створив капіталізм — в його матеріальних основах, технічній і виробничій, і в його ідеології — правній, етичній і духовій — є те, що вони розуміють під поняттям „культура“. Одно лише їх болить, що та капіталістична культура є всюди, лише не в українській паці. І вони всею силою своєї любови до українського народу хотять і змагаються ту культуру серед українського народу насадити і її розвинути, при чім — відтискаючи на ній своєрідности української психіки — витворювати з неї своєрідний український національно - культурний

тип. Але-ж саме большевизм дає їм до того найбільше можливості. Бо хто-ж спинював на Україні розвиток українського (в національнім значінню) капіталізму і розвиток української культури? Ті, що були подвижниками капіталізму на Україні, в чиїх руках був промисл і торгівля й безмежні земельні латифундії — „Москалі“, Жиди, Поляки, згл. змосковщена або спольщена українська буржуазія і дворянство — нащадки українського козацтва, і змосковщена, але уроджена на Україні жидівська буржуазія. І довго требаби ждати й багато води мусілоби переплисти Дніпром у море, поки та неукраїнська, під національно-культурним оглядом, і ворожа українству буржуазія сталаби національно українською. А большевики за одним розмахом розторожили ту, під національним оглядом чужу Україні, буржуазію. Відтак, коли упоралися з сим першим своїм завданням — що однак можливе було лише під кличем „диктатура пролетаріату!“ — приступили до свого другого завдання — відбудови країни... по руїні, і проголосили „Нову економічну політику“ — Н. Е. П. Що се значить? От що: тою „Новою економічною політикою“ отвирають большевики поволи ворота — новому капіталізму, але вже виростаючому саме — з низин народу, які не мають нічого спільного, ні безпосередньо ні посередньо, з давнім передреволюційним режимом і з його представниками — російською („московською“, польською, українсько-змосковщеною, жидівсько-змосковщеною і т. д.) буржуазією і дворянством і зі всіма тодішніми державними інституціями, пристосованими до вимог і потреб того дворянства і буржуазії. І от — отвирається широке поле українським націоналістам. „Нова економічна політика“ большевиків дає можливість виростати на Україні новому капіталізму,

але вже дійсно українському, і його культурі — за чим так банують українські націоналісти. Лише закасати рукави і приступати до роботи. А вони вередують і голосять:

„Ідучи на компроміс з большевизмом, український націоналізм мусівби (в останній консеквенції) відмовити українській нації історично-творчої ролі — заперечити себе самого.“ (§ 8.)

І знова насувається питання: чому ті українські націоналісти такі завзяті на большевизм? — І тяжко мені на се відповісти, і толкую собі ту завзятість хіба тим, що вони приймають большевизм як щось постійне, в собі вже закінчене, а не бачать, що як ціла російська революція, так і одна з її фаз — большевизм, переходить безустанно зміни, бачать в большевизмі все ще його першу, зривну стадію, що так злякала цілий світ капіталістичний, а не бачать, що в своїм розвитку большевизм в 1921 р. був инший як в 1917 р., а в 1925 р. инший як 1921 р., инший буде 1927 р., а ще инший 1929 р. і т. д. При тім роблять ту похибку, яку впрочім роблять всі критики большевизму — що не бачать, що большевизмови прийшлося перевести два завдання, і саме завдання — суперечні одно одному, з чого й повстали ті страшні конфлікти, якими визначається російська революція в її большевицькій стадії: одно завдання те, що большевики мусіли захопити революційну владу, бо вона почала вже перевалюватися на сторону реакції, коли соціалістичні партії своєю метою боротьби не могли дати їй відповідного відпору, значить — грозило поворотом до давного, а друге — що захопивши в свої руки владу, мусіли, хочби проти свого власного розуміння — силою льотіки факту захоплення у свої руки влади, взятися за соціалістичний експерімент, експерімент у країні, яка не то що не дозріла була до соціалістичного устрою, а находилася

щойно в стадії дозрівання капіталізму. І з того й вийшли ті большевицькі страхіття й повна господарська руїна.

Очевидно, експеримент соціалістичний большевиків мусів не удалися, але перше завдання, яке припало на долю большевизмови в російській революції — не допустити до повороту минулому в Росії, розторочити всі сили реакції — се їм удалося, — ліпше, якби се могло було удалися соціалістичним партіям російським — соціалдемократам і соціалістам-революціонерам і їх спільникови — демократичній буржуазії. Що в російській революції мусіло прийти до большевизму, то мусіло прийти тому, бо до революції панував в Росії большевизм царський, і тому в хвилі зриву — крайне праве напруження мусіло перевалитися на крайне ліве напруження, — се звичайний фізичний маятниковий рух. Булоби до революції те праве напруження слабше, то і в часі революції ліве напруження булоби слабше, і російська революція моглаби була dokonатися в лагідніших формах. А так прийшло на Сході Європи до Великої французької Революції. Бо такою є російська революція — не соціалістична а капіталістична.

*

Російська революція наближається поволи до свого закінчення, то є — в своїм коловім розгоні наближається до тої точки, з котрої вийшла, до того господарського, суспільного й політичного строю, задля якого вибухла — до демократично-буржуазійного строю. І коли хочеться означити своє становище до большевизму, то треба все мати те перед очима. І тому кождому, кому залежить на тім, щоб та еволюція — бо в ту фазу свого розвитку переступив

уже большевизм — отже, щоб та еволюція відбулася нормально, без нових стрясень, перерв або й поворотів, кождому, а в першій мірі буржуазійній демократії, отже російській в Росії, а українській на Україні і т. д. повинно на тім залежати — поруч з большевиками приступити до господарської відбудови російської, української, білоруської і т. д. республік. Але без жадних задних цілей, то зн. не підготовлювати потайки політичного наступу або викликувати потайки із заграниці мілітарного наїзду на большевиків. Се може лише самій демократії вийти на шкоду — без огляду по чийій стороні булаби перемога. Перемоглиби большевики, відперлиби вони наступ проти них, тоді наступити мусілаби знова реакція у крайне ліво — давний політичний терор, перемоглиби вороги большевизму, наступити мусілаби права реакція — правий політичний терор (як на Мадярщині), а демократія — демократія вийшлаби знова з нічим — з порожніми руками.

Я порадивби українським націоналістам перевірити ще раз свою ідеологію. Бо колиби на основі отсеї ідеологічної саламахи, з якою мені прийшлося тут розправляти, малоби переводитися „політичне виховання української нації і її молодого покоління“, як се ставлять собі за завдання українські націоналісти (§ 3), то тоді — прийшлосяб лише пожалувати той український нарід і його молоде покоління.

Прийміть, Пане Президенте, запевнення мого найбільшого до Вас поважання —

Ю л і я н Б а ч и н с ь к и й.

II.

Поговорім раз на розум!

(З приводу книжки В. Кучабського: **Большевизм і сучасне завдання українського Заходу**. Львів 1925.)

Знова приходитьсь мені розвести розмову з нашими націоналістами. Привід до сього дає мені книжка В. Кучабського: „Большевизм і сучасне завдання українського Заходу“. Я не можу пройти мимо неї мовчки. Не тому, щоби я хотів вказати на її добрі сторони — їх нема, а тому, щоби вказати на її злі сторони, а їх — ціла книжка.

Я не потребую займатися тут всіми питаннями, які Кучабський порушує у своїй книжці. Деякими з них мав я уже нагоду займатися в моїм листі до през. дра Е. Петрушевича, з приводу проєкту нової програми об'єднання галицьких партій: Трудової (обох груп) і партії Народньої Роботи. А книжка Кучабського, як бачу, є якраз теоретичним обґрунтуванням виложених у згаданім проєкті програми тез українського націоналізму. Тому я займуся тут лише деякими, зате основними твердженнями сього українського націоналізму.

Провідною думкою книжки Кучабського є — заклик до боротьби з большевизмом в ім'я українського націоналізму. І саме для умотивування сього заклику Кучабський займається викладом про суть українського націоналізму і про суть большевизму і про їх взаїмну цілковиту непримиримість. Се істотний зміст книжки.

Починає свій виклад Кучабський розсліdom „принципових поглядів большевизму про державність взагалі і про суверенність національ-

них держав з окрема“. В основу сього розсліду бере книжку Н. Леніна: „Государство и революция. Учение марксизма о государстве и задачи пролетариата в революции“. Переповідає коротко теорію про державу, як її розуміють большевики, про державу взагалі і спеціально про державу буржуазійну, про класову боротьбу пролетаріату з буржуазією, про захоплення пролетаріатом державної влади, то є — про „диктатуру пролетаріату“, про знищення буржуазійної держави пролетаріатом, про знесення клас і класових різниць і заведення соціалістичного ладу. Та цікаве, — все те переповідає Кучабський як теорію саме большевицьку, не згадуючи ні словом про те, що ся теорія — то теорія наукового соціалізму взагалі, теорія зясована Марксом і Енгельсом і принята в основу суспільно-політичного світогляду усіх соціалістичних партій, як II. так і III. Інтернаціоналу, — теорія, переповідувана ріжними соціалістичними авторами, на ріжних мовах (також і на українській мові, ще перед 30 роками), коли ще і словом ніхто не згадував про большевизм. Також і тезу, що соціалістичний устрій в якійсь країні не зможе закріпитися і вдержатися, коли пролетаріат не запанує у всіх країнах — инакше здавлять її сусідуючі буржуазійні держави, через що пролетаріат мусить змагати до „всесвітньої соціальної революції“, — також і сю тезу представляє Кучабський як тезу спеціально большевицьку, а не тезу наукового соціалізму, тезу всіх соціалістичних партій, яку поставив науковий соціалізм, коли про большевизм ще ніхто нічого не чув.

І насувається питання: чому Кучабський так се зробив? Чи може помилився? — Се виключене, бо вже з самої книжки Леніна, яка є вихідною базою всіх його дальших наступів

на большевизм, міг, ба—мусів про все те довідатися. Чому ж він се зробив? — Мушу прийняти, що він свідомо сю справу так однобічно, фалшиво представив, і то тому, що знає, що колиби представив сю теорію як теорію соціалізму взагалі, то тим якраз ступилося б вістрі, яким він хоче вцілити в большевизм і задуманий, відстрашаючий ефект — пусто розвіявся б. Бо вже нічим відстрашаючим, чимсь горендальним у цілім нинішнім цивілізованім світі не суть тези соціалістичні, а таким якраз: чимсь горендальним хоче представити сі „большевицькі“ тези Кучабський, — вони ж набули вже горожанське право на рівні з усіми іншими, відмінними тезами про державу, суспільність, класову боротьбу і т. и. І цілий цивілізований світ на стільки здемократизувався і капіталізм, у своїм розвитку, на стільки наблизився до соціалізму, що вже в самих буржуазійних державах входять до управи тих держав і соціалісти, які цілком не менше національно свідомі від буржуазії і які цілком не менше дорожать їхніми національними, буржуазійними державами — в добі капіталізму, — хоч на істоту держави взагалі, а на буржуазійну державу й на соціалістичне „бездержавє“ з окрема, дивляться так як Ленін і большевики. А вся вихідна основа Кучабського є саме: відкликуючись до національного почування української суспільности і його змагань за українську державність і висуваючи їй перед очі „большевицьке“ (не соціалістичне!) „бездержавє“, що торощить усі національні держави і заводить на їх місце „понад-національну державу диктатури пролетаріату“ — пірвати її до боротьби з большевизмом, бо — „большевизм і націоналізм, — себто національне державництво, — се два цілком суперечні і непримиримі світогляди“. (Стор. 10.)

Чи така метода в поборюванні большевизму — через фальшиве представлення справи, переможе большевизм? — Я думаю, що ні.

Се перша, основна помилка книжки Кучабського.

*

Щоб довести, що „большевизм і націоналізм — себто національне державництво — се два цілком суперечні і непримиримі світогляди“, вдається Кучабський в метафізичні міркування про істоту нації: про національний характер і національний гений,

„який по черзі усі історичні внутрішні й зовнішні хуртовини народу веде його шляхом його призначення, і на всі його класи і на всю їхню боротьбу, на всю його творчість і на всю його руїну кладе одну свою печать“ (стор. 14).

При тім Кучабський розрізняє „націю“ від „етнографічної маси“, і саме: різниця між нацією і етнографічною масою лежить у тім, що у націй є творчий гений, а в етнографічній масі — його (творчого генія) немає. Для большевизму різниці рівня і вартости народів є різницями лише кількості, бо щодо якості, щодо суті — всі народи є рівні. Для націоналізму зате, народи не є рівні, „націоналізм стоїть на ґрунті національного аристократизму“ і

„призначенням нації є збудувати своєрідний національний світ, який у даний історичний період запанувавби на більших або менших даних географічних просторах і своїми впливами сягнув блискавки або дальше поза етнографічні межі тої нації на оточуючий світ інших націй, етнічних мас і етнографічних матеріалів“ (стор. 16).

У большевизмі

„суті національної справи зводиться властиво до консервативної привички вживати залюбки свою мову, або їсти місцеві „національні“ страви чи по своєрідному одягатися, тощо“.

А для націоналізму

„найціннішим не є ані мова, ані пісня, ані одяги, ані звичаї, ані своєрідні форми суспільного, економічного й політичного співжиття народу, — лише с той один ґрунт, із якого всі ці своєрідности виростають: вільна творчість нації у всіх ділянках її життя“ (стор. 14).

І тому

„для націоналізму є справою цілком природною й очевидною, що творчий ґеній нації має право на експанзію поза етнографічні межі тої нації, — всеодно, чи буде це експанзія політичного імперіялізму нації, чи культурна експанзія, чи нарешті яканебудь інше инша експанзія, в якій центрі є власне „Я“ нації“ (стор. 16).

„Тому націоналізм є противником усяких плєбісцитів при вирішуванню спорів поміж етнічними групами“ супроти здобувців, які „своїм мечем написали на безформному етнографічному хаосі відзеркалення вищого порядку світа, свій творчий закон“ (стор. 17).

Очевидно, що „поміж таким національним аристократизмом“ — на мою думку, він подобає більше на національний канібалізм — „і еґалітарним большевизмом не має й не може бути спільної мови“. Цілком слушно.

Ось так довів Кучабський свою тезу, що „большевизм і націоналізм — себто національне державництво — се два цілком суперечні й непримиримі світогляди“. Довівши се, переходить до дальшої критики большевизму, вже в цілій його повноті, і то зі становища саме отого українського національного аристократизму.

*

Я не маю найменшої охоти зупинятися тут над сею критикою або ще й обороняти большевизм, — се діло самих большевиків, як вони вважають, що се їм потрібне. Впрочім, Кучабський сам, заявивши, що

„фундаментом і стовпами практичної політики большевизму неминуче і в природі річи мусять бути обман і провокація“, сам їх виправдує: „аджеж большевизм узявся за таке велитенське завдання і чисельна перевага його ворогів є така безмірна, що справді вони не можуть рахуватися зі способами, яких уживають, інакше, як лиш, щоби вони були доцільні“ (стор. 24).

Я зупинюся тому тут лише при деяких важніших твердженнях Кучабського, які мають більше засадничу вагу.

Ось прим. гасло: „самоопределение вплоть до отделения“. Се є також провокацією і облудою,

„бо вся суть большевизму якраз у заперечуванні суверенности націй і ціле його завдання якраз у тому, щоби вмішуватися у внутрішні справи національних держав і щоби большевицькою пропагандою, організацією й переворотом нищити їх“ (стор. 32).

Та тут насувається питання — як думає Кучабський: чи суть большевицького заперечування суверенности націй, національних держав лежить у тім, що ті держави є національні, чи у тім, що вони не є большевицькі? Чи думає Кучабський, що колиб Німеччина чи Франція стали нині большевицькими, то вони тим стратилиби свою суверенність? — і сталиб чим? — покірним, наївним німецьким чи французьким агнятем супроти суворого, безжалісного московського вовка? — Чи входячи в союз з „Москвою“ пересталиби впорядковувати на нових господарських основах своє господарське життя і розвивати свою національну культуру? — бо все те малоби прийти з „Москви“? — Чи Кучабський справді такий з ґрунту наївний, чи лише так наївно розуміє національну суверенність і большевизм? А чи — з другої сторони — „національна суверенність“ буржуазійних держав справді така вже цілком суверенна і кожда національна держава управляється внутрі й назовні — як лиш їй захочеться? Чи вони

не підлягають уже тепер висшій суверенности — сплітови невблагимих світових господарських відносин, який робить так залежними всі буржуазійні держави одну від другої, що чи нині чи завтра вони будуть мусіли зливатися у „З'єдинені Держави“ такого чи іншого континенту?

А даліше: щож є тепер сама „московська“ нація? Чи, коли вона збільшевичилася, то перестала вже бути нацією й повернула до етнографічної маси, так, як се чекає всі інші нації, коли вони збільшевичаться? Чи може вона одинока остане суверенною на цілий збільшевичений світ, для якої після теорії „національного аристократизму“ є „справою цілком природною і очевидною, що її творчий геній нації має право на експанзію поза її етнографічні межі, — всеодно, чи буде се експанзія політичного імперіялізму, чи культурна експанзія, чи яканебудь інша експанзія“? — Коли так, коли вона в імя національного аристократизму має на се право, то нічого так кидатися на неї національному аристократови Кучабському. А коли так не є, коли московська нація, збільшевичившись, зійшла на етнографічну масу, то тоді — тоді хіба не лишається українському національному аристократизмови нічого іншого, як лише — завоювати отсю етнографічну московську масу...

*

Перейдім тепер до Радянської України й до її відношення до Союзу Радянських Соціалістичних Республік. Що каже нам про се Кучабський?

Змагання українського народу до своєї державности, як вони виявилися в заходах київської Центральної Ради, в Гетьманській Державі, й накінець в Українській Народній Республіці — до вдержання й закріплення україн-

ської держави не довели. Не тому, що український народ фізично у цих змаганнях знемігся і що не стало зброї.

„На Україні було стільки військового знаряддя, що цілі нові мільйонні армії можна було озброїти з цих фізичною силою. І озброївся всякий, хто хотів, і від тої фізичної сили вся Україна спалахнула, але — в згарищах згасла. Бо не було тої вищої ідеї, того вищого закону, того духа, що давби суть і зміст і ціль припадком знайденому сталевому мечеві. Не було тільки тієї нації української, що чужинецьких здобувців відбилаб“ (стор. 18). Тепер, що правда, і Росії нема, а є „Союз Радянських Соціалістичних Республік“ з центром, який лежить в „Московщині“. Але сей Союз „живе такою думкою й таким інтересом, такою творчістю, якими зясовують їх державні мужі Москвини“ (стор. 37).

Правда, сей Союз складається з поодиноких республік, між иншими і — української, правда й се, що шкільництво й державну адміністрацію в тих республіках націоналізується, і що вся та „українізація, якутизація, узбекізація, туркменізація, башкірізація і всяка инша бурятонголізація“ переводиться в тих республіках і автономних областях нераз навіть проти волі деяких частин „українізованих“, „якутизованих“ і т. д. має, та все те — є лише обман і плянова провокація. Чомуж так? — Тому, бо твориться се на те, щоби

„роблячи зайвою всяку боротьбу за національні цілі, не дати їм скристалізуватися в нації — бо лиш в боротьбі творяться нації“, і „затримуючи їх тим на рівні лиш культурних націй, не дати їм скристалізуватися в політичні нації“, а се на те, щоб „викликати в них переконання, що вся Росія, — а не в даному випадку сама лиш напр. Україна, Грузія, чи Білорусь, — є їхньою державною власністю і їхньою ширшою й справжньою вітчизною“ (стор. 64).

Читаю се, і — починаю почувати себе якось ніяково. Якжежто? — Коли все шкільництво на Україні — не лише початкове, але й середнє та висше українізується, чим кладеться основу

повному культурному розвитку українського народу, тим більше, що те шкільництво отверте в першій мірі не для молоді давних зрусифікованих, упривілейованих клас міщанської і дворянства, а для молоді саме не-зрусифікованих українських низів, не-зрусифікованої української маси; коли українізація всего висшого шкільництва на Україні дає основу для розвитку всебічної культури, яка обіймає не лише дослід над устною народньою й письменною українською літературою, але дослід у всіх галузях людського знання, а в тім і дослід над господарським життям на Україні й над його вимогами й дослід над політичним життям України й над політичними вимогами України; коли відтак те знання передається масі народу — тими, що вийшли з сеї маси, — якжежто? — то тим малосяби вбивати політичну думку в українським народі і спинювати перетворення його в націю, малоб не допускати до творення його політичних ідеалів, а коли сі ідеали є, малоб доводити до затрачення їх? Я до сього часу був свято переконаний, що у кождім народі зі зростом його культури росла і його політична думка, а з упадком культури упадала і його політична думка. А тут Кучабський навчає мене нараз цілком чогось иншого.

А далше: в чім є той пляновий провокаторський обман большевицький, коли українізується й державні адміністраційні установи української республіки, і то не лише висші, що мають безпосередньо до діла з масами, але й висні, з якими маси безпосередньо, коли вже не нічо то дуже мало що мають до діла, і усувається із тих висших установ усіх, хто умосний своїм російським національним аристократизмом не хоче піддатися українізації? А усувається не якихсь „безпартійних“, а самих „московських“ або „змосковщених“ большевиків, чейже

найпевніших довіреників „кремельського центру большевицького“, і відсилається їх до Москви. В чімже тут та большевицька провокація? — Я думаю, що коли українська радянська влада всю державну адміністрацію українізує, і тим зєднує з нею українське населення й навчає його відноситись до неї як до своєї державної адміністрації, вирабляє в ньому розуміння, що він сам собою управляє, своїми людьми, а не чужинці ним правлять, бо закони і розпорядки виходять в імени Української Радянської Соціалістичної Республіки, а не „Московської“, то тим власне виховує його на горожан не „московської“, а української державности — хочби й соціалістичної, і навчає його уважати Україну як його справжню вітчину, а не „Московщину“. А тут знова Кучабський навчає щось іншого.

Що се є? — Чому до таких дивних заключень приходить Кучабський? — Я вважаю, що доходить він до тих своїх заключень тому, що виходить з цілком невірною, фалшивого погляду на істоту большевизму й большевицької революції.

Так приходимо тепер до основного питання: що таке большевизм і большевицька революція?

*

Кучабський каже:

„Большевизм є національно-московським, себто згідно з московською національною психікою, коментуванням Марксового інтернаціоналізму. Як такий він є оригінальним твором і в своїй теорії і практиці — московського духа“ (стор. 88).

Чи воно так дійсно є? Кучабський на своє твердження не дає ніяких доказів, лише, поклавши його а ргіорі в основу своїх виводів, конструує — всупереч всякому логічному думанню — якийсь большевицький світ, якого

в дійсности не було й нема, і змалювавши собі такого чорта на стіні, валить у нього мечем, що аж тинк облітає.

Я буду держатися дійсних подій і буду судити большевизм не після зверхних, проминаючих проявів большевицької революції, а вийду від основ, з яких саме вийшла большевицька революція, на яких вона росла, кріпшала, поки покотившись лявіною й не розторошила все, що їй по дорозі стояло. І докажу, що большевицька революція не має нічого спільного з „московською“ національною психікою, з психікою „московською“ народу.

Передівсім пригадую, що всі „московські“ партії, які саме могли виявляти психіку, „душу“ маси „московського“ народу: „московське“ мужицтво, „московський“ пролетаріят (процентова невеличка частинка „московського“ народу) міщанство а вкінці і дворянство, і вся „московська“ т. зв. інтелігенція, що складала ідеології кожній з тих клас і верств, всі вони з найбільшою рішучістю не лиш протестували, але й боролись проти большевицької навали, а коли мимо того та большевицька „анокаліптична бестія“ перемогла, вся „душа московська“ окрівавлена опинилась або в тюрмах, або на еміґрації, де ще дотепер товчється.

А тепер нагадаю події, які вже позитивно характеризують, що є той російський большевизм і большевицька революція.

Після невдалого першого замаху большевицького в Петербурзі на „Тимчасове Правительство“ (15.—17. липня 1917 р.) почалась завзята нагінка за большевиками; виловлювано їх одного по другім і запроторювано в „Крестах“, — і за липень та серпень посаджено там не мало, бо аж 103 большевицьких провідників і агітаторів. Пригадую, що в „Тимчасовім Правительстві“ засідав у той час і представник „Ради

робітничих і салдатських Депутатів“ соціаліст Церетеллі і ще другий соціаліст Чернов.

В Крестах займали запроторені одно ціле крило. Маючи там можливість сходити, цілими днями відбували наради, раз-у-раз порозуміваючись потайки з товаришами, що були ще на волі, яких рука Керенського не могла досягнути. А по національності складалась та громада так: около 75 — Українців, до 20 — Жидів (між ними Троцький і Каменев), 2 Лотишів, 1 прибалтійський Німець, і всего — 6 Русских.

За тюрмою, на волі, большевицька агітація велась дальше, почав підготовлятися другий большевицький наступ на „Тимчасове Правительство“. „Тимчасове Правительство“ почало тратити певність, стало хитатись, вкінці було приневолене на яких два тижні перед Жовтневим переворотом (25. жовтня стар. стилю—7. листопада нов. стилю) випустити з Крестів майже всіх запроторених там большевицьких провідників.

Коли большевики перемогли і створили свій Уряд — „Радун Народніх Комісарів“, яка саме мала здійснювати большевицькі принципи, найголовніші чинности, якими мало бути се доконане, зложено в руки: провід у „Надзвичайній Комісії“ („Чека“) в руки — Поляка, Дзежиньського; комісаріят закордонних справ а відтак війни в руки — Жида, Троцького; комісаріят народньої освіти в руки — Українця, Луначарського (б. члена української студентської громади в Києві; автора цінної розвідки про Шевченка: Великий народний поет — виданої 1912 р. у Львові); провід III. Інтернаціоналу в руки — Жида, Зіновєва. Всіх їх обєднував і проводив їм Ленін, вправді Русскій, але татарського походження, отже людина не московської психіки.

Так от, чи ті два факти не є характеристичні для большевицького зриву? — І на що вказують вони? — Додаймо до того ще й те, що одну військову опору сьому большевицькому перевороту дали матрози Кронштадської залоги, яка майже без виїмку складалася — з Українців. Щож се говорить? І на що се вказує? Певно на одно ні — щоби сей большевицький зрив був духовим твором „московського народу“, виявом його психіки. Зате каже нам розуміти большевицький зрив, як спазматичний крик болю обиджених і зогиджених народів Росії, рев визволюючихся з „тюрми народів“ Росії рабів і їх пімста над нею.

Правда, цілі віки душена Росією національна свідомість поневолених нею народів і наслідком того їх ослаблене національне почуття не змогли дати яркїшого національного відтиску їх визвольному зривови, — пригадую, що в той час в самім серці України, в Київї, Центральна Рада не жадала й не змагалась не то за українську державу, але навіть і за федерацію й догадалась була ледви до територіяльної автономії в межах Росії. І тому їх жажда волі виявилася в одушевленню за соціалїзм, в котрім усі, кожда одиниця і кождий нарід мали стати вільними, і виявилася у формі большевицькій, у большевицькім розумінню методи боротьби за соціалїзм, бо ся метода була найбільш революційною, давала найбільший підєм в боротьбі за визволення й найбільшу розкіш пімсти. І коли всі революційні „московські“ партії — соціал-демократична, соціалісти-революціонери й демократи разом з кадетами боролися лише проти царського режиму за демократично-конституційний перестрій Росії, то вони (большевики) кляли і валили — саму Росію. І розвалили її, і то так розвалили, що навіть назва по ній не липилася. Відтак, реалізуючи соція-

лістичний клич єдності пролетаріату створили „Союз Радянських Соціалістичних Республік“, а санкціонуючи визвольний клич для народів бувшої Росії „самоопределение вплоть до от- деления!“ поклали на першій місці союзної конституції сфедералізованих національних республік право — на вихід із сеї федерації. Правда, се право має, принаймні наразі, лише теоретичне значіння, але мимо того, те право покладене на першій місці конституції радянського Союзу вказує на всяку иншу, лише не на „московську“ психіку, вказує також і на те, що те право се один з головних, підставових принципів большевицької революції, вказує на кінець і на основу, звідки вона „пошла естъ“.

А знова тепер, коли змагання за соціалістичний перестрій господарського життя в союзних радянських республіках не принесли сподіваних результатів і господарська радянська політика завертає поволи назад до капіталістичної системи — одна національна політика проводиться безупинно й непохитно аж до найдалших кон- секвенцій, так далеко, що Кучабського аж насія бере і він, не розуміючи всього того, що се є, підшукує з легкою душею в тім усім — обман і провокацію. Та, колиби Кучабський, замість, щоби бачити „одиноким інтересом і цілю больше- вицької держави — всесвітню соціальну ре- волюцію“, а у всім иншій, що вона переводить лише „обман і провокацію“, спокійно і трохи глибше вглянув в істоту большевицького зриву і, здавивши в собі на хвилю обурення за всякі дикі вчинки політичного й національного харак- теру „в ім'я большевизму“ нікчемної гололи, що в кожній революції підносить голову й оживає, пристає до неї і тягнеться за нею — се вже така доля кожної революції — уважнійше та *sine ira et studio* став розмотувати спліт усіх тих розпучливих подій і змагань, якими

повна большевицька революція, і придивлявся уважнійше, що в тих змаганнях не вдалося а що вдалося, тоді він не насміхавсяби так з тої „українізації, якутизації“ і т. д. і трохи серйознійше відніссяб до неї. І тоді напевно відчувби в тім большевицькім страховищі той самий біль, який і йому стиснув серце і вихав йому в руку перо. Але тоді й не бувби написав на большевицький крик розпуки — такий бездумний пасквіль. Тоді і схарактеризувавби большевизм і большевицьку революцію не як „національно-московське, себто згідне з московською національною психікою, коментування Марксового інтернаціоналізму“, а як „визвольну боротьбу поневолених Росією народів, після спеціального (большевицького) розуміння Марксового інтернаціоналізму“.

*

Найбільш болючим для Кучабського, здається, є те, що большевицька революція станула впоперек змаганням українського народу за осягнення своєї держави, — не допустила до створення сеї держави й до закріплення суверенності українського народу. Адо того, окупувавши Україну, намагається дорогою „психічного обмосковлення“ українського народу, скувати її назад духово з Росією. Я вже висше висловив коротко мою думку про те, чи дійсно большевицька революція і большевицький режим в Українській Радянській Республіці загрожують „психічним обмосковленням“ українському народові і чи сковують його духово з Росією. Я ще й дальше поверну до того, та тепер здержуся іще на хвилю при питанню долі самої держави — теперішньої капіталістичної доби, держави буржуазії, про яку, як мені здається, і мріє Кучабський для українського народу.

Помилкою Кучабського є те, що він вважає державу як якийсь абсолют, як щось найвище, стає, незмінне, вічне й остаточною ціллю, до якої кожний нарід має змагати. Міжтим справа з державою взагалі, а з буржуазійною державою з окрема, не мається так.

Остаточною ціллю кожного народу є не держава, а його можливо найкращий, свободний культурний розвиток. Держава, се лише наймогутніший засіб до сього, і саме як таким засобом всі народи так дорожать нею — коли вони вже зорганізовані в своїх національних державах, а народи недержавні, але національно освідомлені, змагають найбільшими зусиллями й пожертвою до своєї державної зорганізованості. Тим стають вони незалежними і, як господар на своїм хазяйстві, нормують своє життя по своїй волі — своє господарське життя, як основу свого існування, у свій хосен, при-способляючи тим найбільші можливості своему фізичному й духовому розвитку — своїй культурі.

Приходить однак хвиля, і саме в найвищій стадії капіталістичного розвитку — останній перед соціалістичним перестроєм, що нормування продукційними силами а вслід за тим і використання їх виходить уже поза межі сили поодиноких держав, — вимоги господарського життя і його дальшого розвитку у кожній з держав так спітаються і стають залежними від вимог і інтересів інших держав, що нормування ними — в хосен кожної держави з окрема і всіх їх разом, можливе лише під спільною, союзною кермою — усіх інтересованих держав. І зближається конечність — злуки тих держав. Очевидно, тоді дотеперішня суверенність поодиноких держав підпадає сильному заломленню, але се діється якраз в хосен поодиноких, тих-же народів-націй. Без сього

цїла господарська могутність тих держав розвалиласяби і своїми звалищами прикрилаб і їх нації.

Саме до тої стадії капіталістичного розвитку продукційних сил доходить уся теперішня Західна Європа, і тому щораз настирливійше й більш очевидною стає конечність злуки західно-європейських держав в Злучені (не конче відразу — З'єдинені) Держави Західної Європи.

Так є на Заході Європи і так стоїть тепер справа зі суверенністю західно-європейських народів. А на Сході Європи?

На Сході Європи продукційні сили ще не дійшли до тої стадії розвитку що на Заході Європи, і кожда країна мусить іще сама ними кермувати і контролювати їх своїми власними державними установами, і з найбільшою запонадливістю оберігати їх перед натиском західно-європейського капіталу та перед натиском самихже держав Східної Європи. І саме в тих державах можливо найбільша їх суверенність стає конечною вимогою. Та, коли на Заході Європи прийде до злуки західно-європейських держав, то й ті східно-європейські держави будуть мусіли злучитися на зразок Західної Європи у Злучені Держави Східної Європи (по східні границі: Німеччини й Австрії), щоби могли устоятись перед новою західно-європейською господарською могутністю.

Як бачимо, то поняття суверенности народу і його державна незалежність є зглядне — нічо устійнене, незмінне, а обусловлюване умовами господарського життя народів, які й визначають обсяг і міру тої суверенности народів і їх державної незалежности.

*

Повернім тепер знова до України. Які перспективи у тім новім Союзі східно-європейських Держав висуваяться для України,

яке можливе становище й відношення її до того Союзу?

Як конечною є, і то в не так уже далекій будучности, злука в одно господарське тіло західно-європейських держав, а за тим і злука в одно відпорище господарче тіло східно-європейських держав, так конечно є, щоб у тій східно-європейській злуці Україна, яка до тої злуки мусітиме приступити, приступила до неї як вповні самостійний і власновільний член. Чи вона до того часу зможе такою стати? — До сього треба дозріти. Та, чи Україна й український нарід має при сучасних господарських і політичних умовах можливість дозріти до сього? Я вважаю, що має, і саме — в теперішній Радянській Українській Республіці.

Усі дотеперішні змагання українського народу, за весь час російської революції, до політичної незалежності, розбивалися не лише о недостачу розуміння у його загалу конечности політично самостійного, незалежного життя, але щогірше, о недостачу ясного усвідомлення у нього про його окремішність як народу. І тому заходи, хоч і як геройські і шляхотні маленької частини освіджених національно Українців, за незалежність України, саботували самі українські маси і її освічена, але зрусифікована верхня частина.

Через те лише при виїмково корисних зовнішно-політичних умовах, чи в часі світової війни, чи після неї, при безпосередній підмозі одної з воюючих сторін у світовій війні — чи центральних держав, чи антантських — можливо було, хоч і штучно, вдержувати українську державу, мимо саботування її українською масою і проти волі її верхніх зрусифікованих буржуазійних і дворянських кругів.

Так було за час Гетьманщини. З погромом центральних держав українська держава впадала.

І коли вона не запропастилася цілком, то лише завдяки тому, що в той час не було вже й Росії, що не було вже в той час ні в Росії ні на Україні, „московської національної психіки“, яка до того часу улетіла вже була і з Росії і з України разом з „московською“ буржуазією і дворянством і з „обмосковленою“ українською буржуазією і дворянством — за границю, на еміграцію. А большевицька революція принесла пиншу „психіку“.

Нема що винувати тепер свідомі національні українські круги, що вони змагаючись даліше за незалежність України, обороняли її перед большевицьким наїздом з півночі, звідки все йшла недоля України, і не порозумілися з большевиками, хоч як вони були — правда, що й не знали сего — одні одним близькі. Нема що обвинувачувати тепер і большевиків, що большевицька революція звернулася проти визвольних змагань тих кругів, коли вони не пішли разом, у парі з нею, — навпаки, заявилися проти неї. Тут ходило о щось більше, тут йшла боротьба — за новий світ, що мав принести щастя всім.

Того щастя большевицька революція не принесла. Коли по руїні прийшлося класти нові основи для господарського життя — для нової суспільности, вони не вдержувалися, западалися, — соціалізм показався іще далеко передвчасним. Але большевицька революція мусіла перейти свою льотіку і перебігаючи свій круг повертає поволи назад до того, ізза чого вибухла, а з нею — і ціла російська революція: до визволення народів бувшої Росії — як вислід большевицької революції, і до демократично-буржуазійного строю національних республік — як вислід загальної російської революції.

Всесвітня соціалістична революція також не прийшла, і вона також іще передвчасна для західно-європейського капіталізму. Для III. Інтернаціоналу ще не вибила година й він поволи повертає на позиції — які перед світовою війною займав II. Інтернаціонал. А II. Інтернаціонал поволи підступає у верх і займає позиції, які ще недавно займали виключно круги посідаючих пануючих класів. Йому і припадає на долг підготувати ґрунт для соціалістичного перестрою держав. Щойно тоді вибе година для III. Інтернаціоналу.

Неможливість довести до всесвітньої соціалістичної революції й неможливість закласти підвалини під соціалістичний устрій в Союз Радянських Республік, приневолив і Союзу заграничну дипломатію завернути від погрози цілому капіталістичному світові до мирних нормальних пологів політичних взаємин Союзу з капіталістичними державами. А коли як конфлікти трапляються, то звужуються уже до конфліктів лише з поодинокими державами та й то вже не на тлі заходів для соціалістичного перевороту, а за менш-більше вигідні господарські і фінансові вигоди, чисто капіталістичного характеру.

Союз Радянських Соціалістичних Республік а з ним і Українська Радянська Соціалістична Республіка, переступає поволи назад до капіталістичної системи господарського життя — відновлює буржуазійну суспільність. Так тепер виступає перед українським загальним питанням — питання кардинальної ваги: чи зможе український народ охопити ціле нове господарське життя на Україні і чи зможе ним кермувати? — Бо коли в Союзі Радянських Соціалістичних Республік, отже й на Україні, відживе капіталістична господарка, тоді й поверне до „Росії“ й на Україну уся російська і зросійщена буржу-

нація і з нею „московська національна психіка“. До чи зможе до того часу українська нація і в господарським життю і в державно-адміністративнім і культурними надбаннями так себе укріпити, щоби змогла відперти жовий натиск „Москви“? Значну можливість до сього дають її теперішні рами конституції Української Радянської Республіки. Коли вона її ще більш поширить і усеомостійнить, тим ті можливости будуть ще більші. Тут вже залежить усе від самої української нації і від уряду Української Радянської Республіки. Тут і виявиться міра життєздатности українського народу. Коли він здужає опанувати ціле господарське життя України й весь державно-адміністративний апарат, тоді — у хвили, коли прийдеться творити Союз Залучених Держав Східної Європи, він вступить до нього як рівний, власновільний член, — інакше лишиться надаліше тим, чим щойно недавно був — рабом Москви.

*

Кінцевий розділ книжки Кучабського має заголовок: „Сучасне завдання нашого Заходу“, себто займається завданням, яке з уваги на нівеляційну національну політику большевизму супроти українського народу в Українській Радянській Республіці припадає на долю тому українському відламови, що опинився на захід від Рижської лінії, то є — під Польщею. У тім розділі переповідається ще раз коротко всі головні думки, виложені в попередніх розділах і зводиться їх до остаточних висновків і заключень. А ті висновки і заключення такі:

Коли большевизм убив в українським народі через „психічне обмосковлення“ „здібність створити у всіх ділянках його життя свій окреміш-

ний національний світ“, що є передумовою для „творчого подвигу здобуття і збудування своєї держави“, то

„щасливою випадковістю рижська лінія відділила принаймні частину недержавного українського народу з його надзвичайно ще кволим почуття національної індивідуальності від безпосередньо нівелюючого впливу більшевизму“ (стор. 119). І тут, під Польщею „наш Захід набирає сьогодні надзвичайну вартості для всього українського народу“. Правда і тут, на Заході України, картина українського національно-політичного життя, се „картина смерті і розкладу, національно-державницька думка сьогодні там не має під собою ніякого ґрунту моральних сил“, бо „на цілیم національнм життї покладений відпечаток всесильної брехні, під якою криється моральна пустка“ (стор. 109—110).

З другої сторони, з боку Польщі йде польонізаційний наступ, а у відношенню до національно-політичної думки і змагань Заходу — терор. Та всетаки те все не є таке страшне, як на Великій Україні — під большевицьким терором.

„Польонізація не всилі знищити українську націю, вона може лиш внести корективи (чи на лінше? — бо лише се розуміється під словом коректива)

в українсько-польське етнографічне межування. Але „українізуючий“ большевизм нищить само почуття індивідуальності української нації, заміщуючи його почуттям інтернаціональної солідарності“ —

звертаю увагу на те дивовижне: почуття інтернаціональної солідарності заперечує почуття національної індивідуальності, інтернаціоналізм є однозначний з антинаціоналізмом! —

„польонізаційний наступ може при відповідному національно-політичному проводі суспільності лише скріпити почуття української національної індивідуальності, а що до терору, то в порівнянню до поліційних умов большевицької Росії, українська національно-політична, державницька, легальна і всяка инша, організація має на нашому Заході просто необчислимі можливості перед собою“ (стор. 121).

Отже супроти всего того, яке сучасне завдання українського Заходу?

Завдання се таке: Коли державницьких передумов у нашій народі ще й сьогодні не має, то завданням Заходу є ті передумови створити. А тою передумовою є:

„Кристалізування почуття національної індивідуальности, т. зн. змагання Українців проти займанця і в їхньому приватному і публичному житті не во ім'я матеріальних користей, чи соціальних гасел і не во ім'я бунтарського гайдамацтва, лиш во ім'я честі й гідности української нації. І є ним приучування тієї гордої і свідомої своєї поваги суспільности до тривкого, обчисленого не на зовнішній ефект, опертого на справжніх власних силах, спільного, зорганізованого будівництва. Черговим завданням є плекання аристократизму нашого національного почування, для якого не всі шляхи є добрі, а лиш ті, які скріплюють суспільно-творчі, організаційні здібности населення і які на всю національну боротьбу кладуть відпечаток не сліпого, гістеричного бунту, лиш стично високого лицарського подвигу“ (стор. 120). Бо лиш „мечем і тільки мечем здобудемо свою державність, але мечем лицаря і героя, а не ножкою скритовбивця й погримщика“ (стор. 107).

В сій праці український Захід у Польщі має „просто необчислимі можливости перед собою“, а якщо він „у боротьбі проти свого займанця при рівночасному негативному відношенню до Росії зуміє скристалізувати в себе психічний стан нації, то розшматування України ще принесе своє жививо“.

Не думаю входити в дискусію над тими хорими думками. Я їх навів тут — лише для повноти виложених у книжці Кучабського засад українського національного аристократизму.

*

Уважаю, що книжка Кучабського не знайде читачів, — вона появилася не вчас. Появилася запізно і — завчасно. Вона могла була найти слухняних читачів, колиби була появилася

перед якими п'ятьма роками, коли большевицький розгром ще шалів, а Пілсудські з Петлюрою йшли на Київ. Але вона появилася і заскоро. Ще не вернула з еміграції до Росії й на Україну „московська“ і „обмосковлена“ буржуазія і „московські“ й „обмосковлені“ соціялісти — російська демократія, а з нею „московська національна психіка“, і ще не розпочався канібалістичний танець „московського“ й українського національних аристократизмів. Але він прийде. Тоді книжка Кучабського знайде своїх читачів. Але він буде мусів її цілком переробити й передівсім вичеркнути слово — большевизм, а на його місце поставити — московська демократія.
